

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 03.06.2024 ✓Accepted/Kabul: 16.12.2024

DOI:10.30794/pausbed.1495289

Research Article/Araştırma Makalesi

Ünal, S. ve Karataş, K. (2025). Pisidia Antiokheia'da Geç Antik Dönem Dükkanları'nda Ele Geçen Pişmiş Toprak Kaplar Üzerine Değerlendirme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 66, ss. 259-277.

PISIDIA ANTIOKHEIA'DA GEÇ ANTİK DÖNEM DÜKKANLARI'NDA ELE GEÇEN PİŞMİŞ TOPRAK KAPLAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Serap ÜNAL*, Kübra KARATAŞ**

Öz

Günümüzde Göller Yöresi'nde, antik dönemde ise Pisidia'da konumlanan Antiokheia kenti, Isparta iline bağlı Yalvaç ilçesinde yer almaktadır. 2020 yılında kente ana girişi sağlayan Batı Kapısı meydanında bulunan dükkanların bazılarında kazı ve düzenleme çalışmaları yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda yoğun seramik buluntular ele geçirilmiştir. Dükkan 1 ve Dükkan 2 olarak adlandırılmış yapılarda bulunmuş olan seramik formlar ile birlikte yapıların kullanım amaçları incelenmiştir. Ayrıca Dükkan 1'in zemininde karşılaşılan kil yığınlarıyla birlikte taş örgüyle yükseltilmiş bir tezgâh bulunmuştur. Kil yığından alınan örnekler üzerinde yoğrulma suyu ve kuru küçülme deneyleri yapılarak seramik yapımına uygunluğu araştırılmıştır.

Bu çalışmada kazı çalışmalarında ele geçen seramik formlar ile birlikte dükkanların son kullanım evrelerine ışık tutulmuştur. Formlar diğer kontekst buluntuları ve benzer örnekleri ile karşılaştırılarak M.S. 6.-7. yüzyıla tarihlendirilmiş ve kullanım amaçlarının belirlenmesiyle bölgenin ve kentin seramik tipolojisine, arkeoloji ve seramik bilimine katkı sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: *Pisidia Antiokheia, Geç Antik Dönem, Dükkan, Seramik.*

EVALUATION ON THE TERRACOTTA POTS DISCOVERED IN THE LATE ANTIQUE PERIOD SHOPS IN PISIDIA ANTIOKHEIA

Abstract

The city of Antiokheia, which is located in the Lakes Region today and in Pisidia in ancient times, is located in the Yalvaç district of Isparta province. In 2020, excavation and arrangement works were carried out in some of the shops in the West Gate square, which provides the main entrance to the city. As a result of the studies, extensive ceramic finds were uncovered. The ceramic forms found in the buildings named Shop 1 and Shop 2 were examined along with the purposes of use of the buildings. In addition, a bench raised with stone masonry was found along with the clay piles found on the floor of Shop 1. Kneading water and dry shrinkage tests were carried out on samples taken from clay piles to investigate their suitability for ceramic making.

In this study, light was shed on the final use phases of the shops along with the ceramic forms unearthed during the excavations. The forms were dated to the 6th-7th centuries AD by comparing them with other context finds and similar samples, and by determining their intended use, the aim is to contribute to the ceramic typology, archeology and ceramic science of the region and the city.

Keywords: *Pisidia Antioch, Late Antiquity, Shop, Ceramic.*

*Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Seramik Araştırma ve Uygulama Merkezi, ISPARTA.
e-posta: serapunal@sdu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-2407-1789>)

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Disiplinlerarası Arkeoseramik Anasanat Dalı, ISPARTA.
e-posta:yl2130405001@ogr.sdu.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-6060-5947>)

1.GİRİŞ

Pisidia Antiokheia antik kenti, günümüz Göller Yöresi olarak adlandırılan alan içerisinde Isparta iline bağlı Yalvaç ilçesinin yaklaşık 1 km kuzeyinde yer almaktadır. Antiokheia'nın kuruluş tarihi M.Ö. 3. yüzyılda Seleukoslar ile başlatılmaktadır (Mitchell ve Waelkens, 1998:5). Seleukoslar tarafından kolonileştirilmiş kente, Seleukos Hanedanlığının kurucusu Antiokhos'un ismi verilmiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde (M.Ö. 27-M.S. 395) Augustus'un oluşturmuş olduğu yeni düzen çerçevesinde kente, bölge askeri kolonilerinin başkentliği verilerek; ismi Colonia Caeseria olarak değiştirilmiş ve Lus Italicum (Serbest Şehir) statüsü kazandırılmıştır (Ramsay, 1916:86; Özhanlı, 2022:30). Hıristiyanlığın tohumlarını eken Aziz Paulus'un ilk vaazlarından birini Antiokheia'da vermiş olması sebebiyle Hıristiyanlar için hac merkezi haline dönüşmüştür. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun (M.S. 330-1453) payına düşen Antiokheia, bu dönemde de önemini korumuş ve uzun süre varlığını sürdürmüştür (Özsait, 1985:102). M.S. 6. yüzyılda son parlak dönemini yaşayan kent, 7. yüzyılda Arap akınlarıyla gücünü kaybetmiştir (Özhanlı, 2022:34). 12. yüzyılda Selçuklu yönetimine geçen kent, daha sonrasında Hamitoğulları Beyliği (1301-1423) yönetimine girmesiyle "Yalvaç" ismiyle anılmaya başlanmıştır. Osmanlı egemenliğinde ise Hamid Sancağına bağlı bir kaza olan Yalvaç, Türkiye Cumhuriyeti ile ilçe statüsü olarak günümüze gelmiştir (Özhanlı, 2022:34-36) (Fotograf 1).

Fotoğraf 1: Antik Anadolu Coğrafyası

Kaynak: Demirer, Ü. (2002). Antiochia in Pisidia, S. Paolo, Santuario di Men, Museo Di Yalvaç, Dönmez Offset Basımevi, Ankara, 8.

Kentte bugüne kadar yapılan çalışmalarda açığa çıkarılan yapılar, Roma İmparatorluk ve Doğu Roma (Bizans) Dönemi'nin izlerini taşımaktadır (Fotoğraf 2). Bunlardan bir tanesi de çalışmanın konusunu oluşturan dükkânların bulunduğu Batı Kapısı ve Meydanı'dır. Kapı, kente ana girişi sağlamakta ve kentin batısında bulunduğu için "Batı Kapısı" olarak adlandırılmıştır. Kapının üzerindeki yazıtlarda anlaşıldığı üzere M.S. 129 yılında kenti ziyaret eden Roma İmparatoru Hadrianus'un onuruna yapılmış, M.S. 3. yüzyıl başlarında zafer takı olarak yeniden düzenlenmiştir (Özhanlı, 2022:56)

Fotoğraf 2: Pisidia Antiocheia Antik Kenti Üstten Görünümü.

Kaynak: Pisidia Antiocheia Kazı Arşivi.

Üç girişe sahip kemerli kapıdan kente girildiğinde bir meydan, meydanı doğudan ve batıdan çevreleyen dükkânlar ve tam ortada ise meydanı ikiye bölen bir çeşme/şelale yer almaktadır (Fotograf 3). Kuzey-güney uzantılı olan dükkânlar birbirine yakın ölçülerde, dikdörtgen şekilde ve bitişik olarak yan yana sıralanmıştır. Batıda bulunan dükkânlardan sadece 3 tanesi temel seviyede korunagelmış ve konservasyon çalışmaları ile de duvarları korumaya alınmıştır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda doğuda bulunan dükkânların kazısı tamamlanmış ve birçoğunun işlevi belirlenmiştir. Doğuda 18 adet dükkân bulunmakta ve bu dükkânlar yamaca yaslandırılmış, ana kayanın tıraşlanmasıyla mekânların arka tarafları düzleştirilmiştir. Büyük bir bölümü ana kayaya oyulmuş dükkânların, Roma İmparatorluk Dönemi'nde demirci, keçeci vb. atölyeler ile satış dükkânları olarak kullanıldıkları; Doğu Roma (Bizans) Dönemi'nde ise yine işlik ve satış yeri olarak kullanılmaya devam edildiği çalışmalarda ele geçen buluntulardan anlaşılmıştır (Fotograf 4).

Fotoğraf 3: Batı Kapısı, meydan ve dükkân sıraları üst görünüm.

Kaynak: Pisidia Antiocheia Kazı Arşivi.

Fotoğraf 4: Batı Kapısı Meydanın Doğusunda Bulunan Dükkan Sırası.

Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Alanda yapılan araştırma ve kazılarda Batı Kapısına yoğunluk verilmiştir. Alanın tamamı ilk olarak 1924 yılında Michigan Üniversitesi ekibi tarafından açılmış, ancak ekip sadece kapı üzerine çalışmalar yapmıştır (Robinson, 1924:443). Dükânlarda ilk çalışmayı 2002-2003 yıllarında Yalvaç Müze Müdürlüğü kurtarma kazıları kapsamında yapmış ancak bilimsel bir yayına dönüştürülmemiştir¹. 2014 yılında Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI başkanlığında bu alanda düzenleme çalışmaları yapılmış ve yapılan düzenleme çalışmaları esnasında 2002 yılı çalışmalarında “işlik” adı verilmiş yapıların ismi “dükân” olarak değiştirilmiştir (Özhanlı, 2014: 5; Özhanlı vd., 2022:92). 2020 çalışmalarında, 2002-2003 yıllarında yapılan müze kurtarma kazılarında yarım bırakılmış olan 1 ve 2 numaralı olarak adlandırılan mekanların kazıları tamamlanmıştır. Tamamlanan çalışmalar sonucunda alanın ve özellikle kentin Geç Antik Dönem’ine katkı sağlayan buluntulara rastlanılmıştır. Çalışma kapsamında değerlendirilecek pişmiş toprak kaplar, Dükân 2 ve Dükân 1 olarak isimlendirilmiş olan bu yapılarda açığa çıkartılmıştır. Bu bağlamda çalışmada ilk olarak söz konusu dükânlarla değinilecek ve bu dükânlarda çıkan diğer buluntularla birlikte pişmiş toprak kapların kullanım amaçları, yapısı ve tarihlendirilmeleri yapılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.DÜKKAN 2 (D-2)

2002 yılında müze kurtarma kazılarında “işlik 1” olarak numaralandırılmış, dükân sırasının güneyindeki ikinci mekân, 2014 yılında Dükân 2 (D-2) olarak isimlendirildiği için 2020 yılındaki çalışmalarda da Dükân 2 ismi kullanılmıştır. Meydanın doğusunda, kapısı batıya açılan D-2 nolu yapı, 5x4.50 m ölçülerinde ve büyük bir bölümü ana kayanın tıraşlanmasıyla oluşturulmuştur (Fotoğraf 5a,b) (Özhanlı vd., 2022:93). Kazı çalışmaları esnasında ulaşılan kültür katmanında ahşap bir rafın çökmesiyle raf üzerindeki seramik kaplar ve diğer eserlerin buldukları yere düşmüş olduğu görülmüştür. Dükânın güneydoğu köşesinde bulunan alanın *in situ* durumda olduğu, düzenli bir şekilde yıkılmış tuğla sırasının açığa çıkarılmasıyla anlaşılmıştır. Bu tuğla sırasının doğusunda ve batısında üst üste düşmüş şekilde, toplam 633 parça eser açığa çıkarılmıştır (Fotoğraf 6) (Özhanlı, 2021:31). Bu eser grubunu, birinci katmanda; seramik parçaları (bütünlenebilir), yazıtlı seramik kap, *ampulla* (koku kabı), cam kadeh parçaları, kemik zar, bronz haç, bronz düğme, bronz kemer tokaları, bronz kapak, bronz sikke oluşturmaktadır. İkinci katmanda ise bütünlenebilir seramik parçaları, bronz kemer tokaları, bronz *fibula*, metal kapı aksamları, demir çiviler, cam unguentariumlar, kireç taşı ağırlık ve kemik zarlar ele geçmiştir.

¹ Elimizde sadece kazıyı gerçekleştirmiş olan Arkeolog Ercan KAFACI'nın elle yazmış olduğu günlük rapor defteri bulunmaktadır.

Fotoğraf 5a: D-2 (Dükkan 2) yapısı.

Kaynak: Pisidia Antiocheia Kazı Arşivi.

Fotoğraf 5b: D-2 (Dükkan 2).

Kaynak: Pisidia Antiocheia Kazı Arşivi.

Fotoğraf 6: Dükkan 2'de çıkmış yoğun eser grubu ve tuğla sırası.

Kaynak: Pisidia Antiocheia Kazı Arşivi.

2 numaralı dükkânda 3 tanesi *in situ* olmak üzere toplamda 9 adet sikke bulunmuştur. Bu sikkelerden bir tanesi imparator Heraklius Dönemi'ne (M.S. 612-613) aittir. Sikkeyi diğerlerinde ayrıcalıklı kılan şey; üzerinde Grekçe yazıt bulunan seramik kabın içerisinden ele geçmiş olmasıdır. Kontekstin tarihlendirilmesinde önemli rolü olan sürahi formundaki bu kabın üzerinde haç çizilmiş ve Grekçe 'Kóvvw' ismi yazılmıştır. Önündeki haç ile Grekçe bir isim olan Konon² isimli bir Hristiyana ait kap şeklinde yorumlanmaktadır. Kaplar üzerine şahıs ismi yazılması olağan bir durumdur. İsimler ustanın ya da kabın sahibinin belirtilmesi için kap üzerine kazınmaktadır ve *genetivus* (iyelik bildiren) halde verilmektedir. Buna karşın bu kap üzerinde ismin *nominativus* yani yalın hali görülmektedir. Bu durum Grekçenin Geç Antik Dönem içinde bozulması ile açıklanabilir. Kabın ağız kısmında bulunan bronz sikkenin ön yüzünde sağ ellerinde Haçlı *globus* tutar şekilde, *khlamys* giymiş ve başlarında taç bulunan Bizans İmparatoru Heraklius ve oğlu Heraklonas (M.S. 612-613) betimlenmiştir (Özhanlı, 2021:31; Özhanlı vd., 2022:93). Sikkede Heraklius ve oğlunun betimlenmesi ile birlikte kap üzerinde Grekçe yazıtın bulunması bu formun ve aynı seviyede bulunan eserlerin tarihlenmesinde etkili olmuştur.

Dükkânda bulunmuş bir diğer nitelikli buluntu ise pişmiş topraktan yapılmış *ampulla*dır (Fotoğraf 7). Farklı amaçlarla kullanılan sıvı kaplarından olan *ampulla*, yaygın kullanım olarak Geç Antik- Erken Bizans Dönemi'nde hac ziyaretlerinde kutsal yağın veya suyun konulması için kullanılmıştır (Aydın, 2015:489). Bulunan *ampullanın* üzerinde Aziz/Azize figürlerinin biri elinde haç diğeri ise kutsal kitap tutar şekilde betimlenmiştir. Gövdesinin iki yanına açılmış delikler bulunmaktadır. Bu delikler boyna asarak taşınması için yapılmış olmalıdır³.

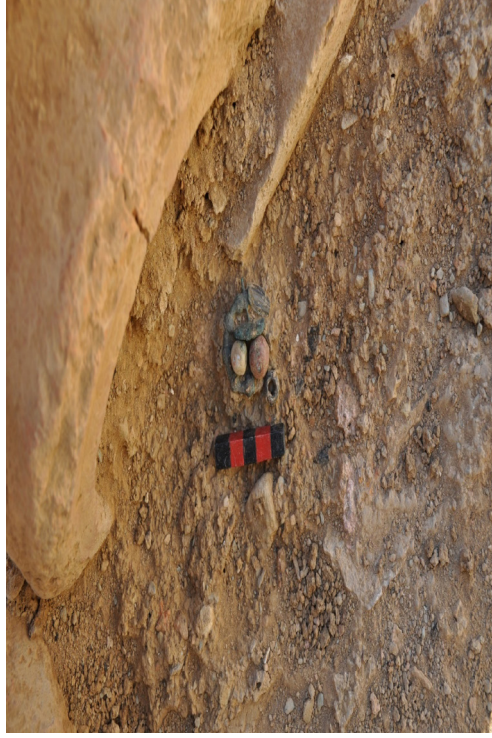
Fotoğraf 7: D-2'de Bulunmuş Olan Pişmiş Toprak Ampulla.

Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Buluntular arasında özel bir yere sahip olan *Fibulanın*, giysileri tutturmak için kullanılan bir çengeli olduğu ve Phrygia Uygarlığında yaygın kullanım gördüğü bilinmektedir (Tekocak, 2012:28). Alanda ele geçen *fibulanın* iğne kısmına sikkeye benzer bronz bir metal ile boncuklar takılmıştır (Fotoğraf 8). Roma Dönemi *fibulaları* ile benzerlik gösteren eser, alanda çıkmış diğer buluntular ile birlikte değerlendirildiğinde Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Kültür katmanının kaldırılmasıyla yapının zeminine ulaşılmış ve zeminin ana kayanın tıraşlanmasıyla oluşturulduğu görülmüştür. Ana kayanın olmadığı yerler ise toprak sıkıştırılarak düzlenmiştir.

² Kóvvw'un şahıs ismi olarak Asia Minor'de kullanımı için bk. *LPNG*, 253; Pisidia Bölgesi'nde Hristiyanlık dönemi kullanımı için bk. Sterrett, 1888:333, no.465.

³ "Ampullalar yassı gövdeli küçük şişelerdir. Boyuna asarak taşınması için iki yanında küçük kulplar bulunur. Özellikle Anadolu'da üretilenleri gövde kenarına açılan delik şeklindeki kulplarla tanınabilmektedir" (Aydın, 2015:489; Akyürek ve Durak, 2021:282)

Fotoğraf 8: D-2’de ele geçen Fibula.

Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

3. DÜKKAN 1 (D-1)

2020 yılında kazısı yapılmış olan diğer bir alan ise Dükkan 1 (D-1) yapısıdır. Batı Kapısına girişin hemen doğusunda bulunan D1 yapısı, D-2’nin güneybatısında konumlanmaktadır (Fotoğraf 9). Dükkan, 8,64x4,50 m ölçülerindedir. Buradan gelen yoğun seramik parçaları, alanın bilinçli olarak doldurulduğunu göstermektedir (Fotoğraf 10). Bothros olarak adlandırılan katman belgelenecek kaldırıldığında kanalizasyon hattının bir parçası olduğu görülmüştür. Kanalizasyonun, D2’nin önünden gelip bu köşeden 1 No.lu dükkâna giriş yapıp doğu ve güney duvarının önünden geçerek batıya devam ettiği anlaşılmıştır. 65 cm genişliğinde, 1,5 m derinliğinde olan kanalizasyon, yapı zemininin altından geçirilmiş ve kanalizasyon zeminini ana kayanın tıraşlanmasıyla oluşturulmuştur (Özhanlı vd., 2022:94).

Fotoğraf 9: D-1 (Dükkan 1) yapısı.

Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Fotoğraf 10: D-1, yoğun seramik buluntularının ele geçtiği katman.

Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Kanalizasyon içerisindeki toprakta ele geçen buluntular arasında yoğunluk seramik parçalarıdır. Bilinçli atılmış olduğu düşünülen seramik kap parçalarının arasında tüme yakın ve bütünlenebilen parça oldukça fazladır (Fotoğraf 11). D-1 içerisinde Batı Kapısı önündeki caddeye bağlanan kanalizasyon ağının kuzeydoğu köşesindeki sınır taşı dışı sıra bezemeli mimari eleman ile düzenlenmiştir. Kanalizasyonun, imparator Iustinianus Dönemi M.S. 565 sonrasında düzenlendiği devşirme olarak kullanılmış malzemeden anlaşılmıştır.

Resim 11: D-1 kanalizasyonda bulunan tüme yakın kap formu.

Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Çalışmalar esnasında kuzey- güney uzantılı duvar hattının batısında 3,80m.x3,20 m'lik bölümde kil tabakasına rastlanılmıştır. Bulunan tabakanın ortasına yakın bir yerde 1x1m ölçülerinde moloz taşlardan oluşturulmuş bir platform açığa çıkarılmıştır (Fotoğraf 12a-b-c) (Özhanlı vd., 2022:94). Kil tabakası ve platformun bulunması bu platformun bir seramik çarkı için oluşturulduğu ve mekânın seramik üretimi için kullanılmış bir atölye olabileceğini düşündürmüştür.

Fotoğraf 12a: D-1 yapısının zemininde açığa çıkarılan kil tabakası ve ortasında bulunan platform
Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Fotoğraf 12b: D-1 yapısının zemininde çıkmış olan kil tabakası.
Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi.

Fotoğraf 12 c: Seramik çarkı olduğu düşünülen platform.
Kaynak: Pisidia Antiokheia Kazı Arşivi

D-1 içerisinde yapılan çalışmalar sonucunda toplamda; 37 adet bronz sikke, 32 adet bronz ağırlık, pişmiş toprak kandiller, bronz iğne, minyatür kap, işlenmiş kemik, terakota hayvan figürini, bronz çubuk ve bütünlenebilir seramikler ele geçirilmiştir (Özhanlı vd., 2022:94). Sikkelerden sadece bir tanesi tanımlanabilmiş olup bu sikkenin I. Iustinianus Dönemi'ne (M.S.540-541) ait olduğu anlaşılmıştır (Özhanlı vd., 2022:94).

Seramik parçaları, D-2 buluntuları ile birlikte incelemeleri yapılarak bütünlenmiştir. Dükkânlarda ele geçen bütünlenebilir kap formlarının ve bütünlenemeyen yarım kalmış diğer parçaların günlük kullanım ve pişirme kaplarına ait olduğu saptanmıştır. Temel ihtiyaçlardan birini oluşturan beslenmeye yönelik bu formlar, yüzyıllardır mutfak kültüründe yerini almış ve günümüz mutfağında hala var olan türleriyle varlığını devam ettirmektedir. Yiyecek ve içeceklerin pişirimi, servisi ve depolanması gibi amaçlarla farklı form çeşitliliği gösteren bu formlar, Pisidia Antiokheia seramik buluntuları arasında yoğunluğu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamındaki dükkânlarda da ele geçen pişmiş toprak kaplar incelenip ve sınıflandırılarak alt başlıklar altında değerlendirilmiştir.

4. ÜRETİM VE ATÖLYE

“Antiokheia'nın bulunduğu Yalvaç ilçesi çevresinde ilk dönemlerden bu yana yerleşimin olduğu yapılan araştırmalar ile kanıtlanmıştır. Yerleşimin neredeyse her dönemine tanıklık etmiş olan bu coğrafya da seramiğin buluşunun yapıldığı dönem olarak bilinen Neolitik Dönem'e ait çok sayıda seramik buluntu da ele geçmiştir.” (Özhanlı vd., 475-486). 2022: Bu dönem ve sonraki dönemlere ait olan buluntular çevre kent ve bölgelerde olduğu gibi burada da üretimin varlığını göstermektedir.

Üretimin olduğu Antiokheia ve çevresinde kil ocaklarının varlığı da tartışmalıdır. 1999 yılında yapılan bir çalışma Yalvaç'ta bulunan fluvial killerin seramik yapımına uygun olduğunu ortaya çıkarmıştır (Deniz, Ünal ve Yağmurlu,1999:79-80). Yalvaç'ın kuzeyinde ve doğusunda yer alan Sultan Dağlarının birçok defa yükselmesi ile fluvial aşınma hızlanmış ve bu fluvial unsurlarla taşınan çökeller eteklerine çakıllı, kumlu, killi ve milli olarak birikmişlerdir (Atalay,1975:21). Sultan Dağları'ndan doğup Yalvaç'a akan Antihos (Yalvaç) deresinin taşıdığı alüvyonlar ova etrafına depolanıp günümüz Yalvaç ovasını oluşturmuşlardır. Ova tabanına bakıldığında killi ve kumlu seriler göze çarpmaktadır (Gürsal,2009:11). Sultan Dağlarının geçirdiği uzun süreli jeolojik süreçler ile feldispatlar kil mineraline dönüşerek çökeltilerin ana bileşenlerini oluşturmuşlardır. Bu bağlamda Yalvaç'da bulunan seramik yapımına uygun killerin minerolojik yapısını etkileyen en önemli faktörün Sultan Dağlarından gelen çökeltiler olduğu anlaşılmaktadır.

Pisidia Antiokheia'da üretimin varlığı ise kazılarda açığa çıkarılan yerel üretim seramik buluntular ile birlikte üretim artıkları ve hatalı seramik parçalardan anlaşılabilmektedir. Kentin güneyinde yoğun ele geçen üretim artıkları ve hatalı seramik parçaları atölyelerin burada olabileceğini düşündürse de alanda kazı yapılmadığı için henüz varsayım seviyesindedir. “2013 yılında kente yakın *Debbağlar mevkiinde kandil üretimine dair izlere rastlanılmıştır. Kandil kalıplarıyla birlik bulunan kandil parçalarının kentte ele geçen kandiller ve pişmiş toprak diğer buluntular ile hamur yapılarının benzer olduğu gözlemlenmiştir*” (Özhanlı, 2021:430-432). Kentin yaklaşık 1 km uzağında bulunan bu yapının yakınında bir kil ocağı ve su kaynağının varlığı üretimin burada olabileceği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Bu kil ocağının yanında kent çevresinde bulunan diğer iki kil ocağından alınan örnekler üzerinde deneysel çalışmalar yapılmış ve kent seramiklerinin yapılarıyla karşılaştırılarak benzer oldukları kanısına varılmıştır⁴.

Kentte ele geçen pişmiş toprak buluntularının büyük bir çoğunluğu günlük kullanım kaplarına aittir. Mutfakta kullanılan pişirimde ve sofraya konulan kapların bütün tiplerini içinde barındıran seramik buluntulara rastlanılmıştır. Çömlek, güveç, tava, tabak, kâse, çanak/leğen, bardak, maşrapa, sürahi, amphora ve pithos gibi kap formlarının yanı sıra minyatür kap, *unguentarium*, *ampulla*, *kandil* ve *ağırşak* gibi eserlerde ele geçmektedir. Yapılarda kullanılan tuğlalar ve çatı kiremitleri ile suyun taşınması için künklerle de yoğunlukla rastlanılmaktadır. Ele geçen bu formlara kentte bulunan bütün yapılarda rastlanılmaktadır.

Seramiklerin üretiminde kullanılan en yaygın biçimlendirme yöntemi çarktır. Elle biçimlendirme tekniği genellikle pithos gibi büyük kaplarda kullanılmıştır. Bir diğer üretim ise kalıp tekniğidir. Genellikle kaselerde karşımıza çıkan bu teknik kandillerde de kullanılmıştır. Çark ile yerel seramik endüstrisinin sağlandığı kentte

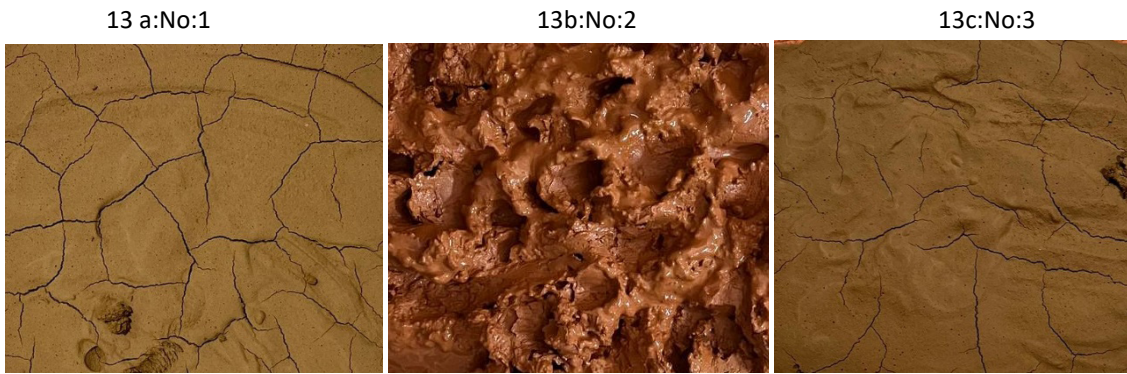
⁴ Görgübayram Mahallesi- Debbağlar mevki, Kızılca Mahallesi ve Sücüllü Kasabası'nda bulunan kil yataklarından kil örnekleri alınmıştır. Yapılan deney çalışmaları için Güngör, 2019:28-29.

ithal malzemelerde bulunmaktadır. Kavşak noktada konumlanan ve önemli bir kent olan Antiokheia'nın seramikleri Kibyra, Sagalassos, komşu bölgelerden Patara, Phokaia gibi kentlerin buluntularıyla yoğun benzerlik göstermektedir (Güngör, 2019:25).

5. KİL ÖRNEKLERİ ÜZERİNDE YAPILAN DENEYLER

5.1. Yoğrulma Suyu Deneyi

Dükkân 1'in zemininde bulunmuş kil yığınından alınan 3 örnek üzerinde seramik yapımının uygunluğu değerlendirilmiştir. Alınan kil örnekleri No.1-2 ve 3 olarak numaralandırılarak sınıflandırılmıştır. Ön kırılma ve ufalama işlemi uygulanan kil örnekleri su ile iyice açılmış ve elekten süzülerek alçı üzerinde bekletilmiştir. Plastik çamurların yoğrulma kıvamında olup olmaması alçı üzerinden kaldırılırken anlaşılabilir (Arcasoy, 1983: 34). Alçı üzerinden kaldırılan söz konusu killerin bu aşamada No.1 ve 3'ün kaldırılırken dağılması plastik kıvamda şekil alma yeteneğinin düşük olduğunu ve No.2'nin ise kolay kaldırılabilmesi ve kıvamı plastik yeteneğinin yüksek olma ihtimalini göstermektedir (Fotoğraf 13a,b,c).

Fotoğraf 13a,b,c: No1-2-3 Olarak Adlandırılmış Kil Örneklerinin Alçı Üzerindeki Durumu

Çamurlardan tartılarak 100 g. sabit bir ölçü belirlenmiş, mercimek formu halinde şekillendirilmiştir. Değişmez ağırlığa gelene dek kurutulan killer tekrar tartılarak üzerinde yoğrulma suyu deneyi yapılmıştır. Plastik ağırlığından kuru ağırlığı çıkarılarak çıkan sonuç 100 ile çarpılarak kuru ağırlığına bölünmüş ve böylelikle yoğrulma suyu yüzdesi belirlenmiştir (Fotoğraf 14).

$$\%Yoğrulma\ Suyu = \frac{(Plastik\ Ağırlık - Kuru\ Ağırlık) \times 100}{Kuru\ Ağırlık}$$

Fotoğraf 14: No 2 Olarak Adlandırılmış Kil Örneğinin 100 g. Olarak belirlenmiş Mercimek Formu

No 1 olarak adlandırılmış, seramik çarkı olabileceği düşünülen platformun önünden alınmış kil örneğinin yapılan hesaplamalar sonucunda yoğrulma suyu yüzdesi %30,20 çıkmıştır. No. 2 olarak adlandırılmış 354 cm'den

alınmış kil örneğinin yüzdesi %44,09 No. 3 olarak adlandırılmış 295 cm'den alınmış kil örneğinin yüzdesi ise %29,03 olarak hesaplanmıştır. Yoğrulma suyu değeri büyük olan killere göre daha özlüdür (Arcasoy, 1983:34). Bu bağlamda No. 2 kil örneğinin diğer iki kil örneğine göre daha özlü olduğu görülmüştür.

5.2. Kuru Küçülme Deneyi

Killer üzerinde uygulanan bir diğer deney ise kuru küçülme deneyidir. Plastik kıvama gelmiş olan çamurlardan 10x5 cm'lik plakalar basılmıştır. Bu plakalar üzerine yaşken köşelerinden birbirine çapraz iki çizgi çizilmiştir. Çapraz çizgiler üzerinde orta kısmına gelecek şekilde kumpas yardımı ile 5 cm belirlenip denk gelen kısma çentikler atılmıştır. Değişmez uzunluğa gelene kadar kurutulan plakaların kuru uzunlukları alınmıştır. Plastik uzunluğundan kuru uzunluğu hesaplanıp çıkarılarak 100 ile çarpılarak plastik uzunluğa bölünmüş kuru küçülme yüzdesi hesaplanmıştır (Fotoğraf 15).

$$\%Kuru\ Küçülme = \frac{(Plastik\ Uzunluk - Kuru\ Uzunluk) \times 100}{Plastik\ Uzunluk}$$

Fotoğraf 15: No 2 Olarak Adlandırılmış Kil Örneğinin 10x5 cm Ölçülerinde Basılmış Plaka Örneği.

Hesaplamalara göre No.1 ve No.3'ün sonucu %4 çıkmış, No. 2'nin sonucu ise %10 çıkmıştır. Killer üzerine yapılan deneylerin sonuçları aşağıdaki verilen tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: "No 1" Kil Örneği Üzerine Uygulanan Yoğrulma Suyu ve Kuru Küçülme Deneylerinin Sonuçları

Kil Örneği	No.1
Plastik Ağırlık	100 gr
Kuru Ağırlık	76.8 gr
Yoğrulma Suyu %	%30,20
Plastik Kumpas Ölçümü	5 cm
Kuru Kumpas Ölçümü	4.8 cm
Kuru Küçülme %	%4

Tablo 2: “No 2” Kil Örneği Üzerine Uygulanan Yoğrulma Suyu ve Kuru Küçülme Deneylerinin Sonuçları

Kil Örneği	No.2
Plastik Ağırlık	100 gr
Kuru Ağırlık	69.4 gr
Yoğrulma Suyu %	%44,09
Plastik Kumpas Ölçümü	5 cm
Kuru Kumpas Ölçümü	4.5 cm
Kuru Küçülme %	%10

Tablo 3: “No 3” Kil Örneği Üzerine Uygulanan Yoğrulma Suyu ve Kuru Küçülme Deneylerinin Sonuçları

Kil Örneği	No.3
Plastik Ağırlık	100 gr
Kuru Ağırlık	77.5 gr
Yoğrulma Suyu %	%29.3
Plastik Kumpas Ölçümü	5 cm
Kuru Kumpas Ölçümü	4.8 cm
Kuru Küçülme %	%4

Yapılan deneylere göre daha alçıdan kaldırılırken dağılma gösteren No.1 ve No. 3 olarak adlandırılmış kil örneklerinin seramik yapımına uygun plastikte olmadığı No.2'nin ise plastik kıvamda şekil alabilme yeteneğine sahip olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda atölye olarak kullanılabileceği düşünülen Dükkân 1'de No.2 kil örneği kullanılarak seramik yapılma olasılığı doğmuştur. Ancak çalışmanın da içinde bulunduğu yapılmakta olan tez çalışmasında daha detaylı incelemeler yapılacak olup daha net sonuçlar elde edilecektir.

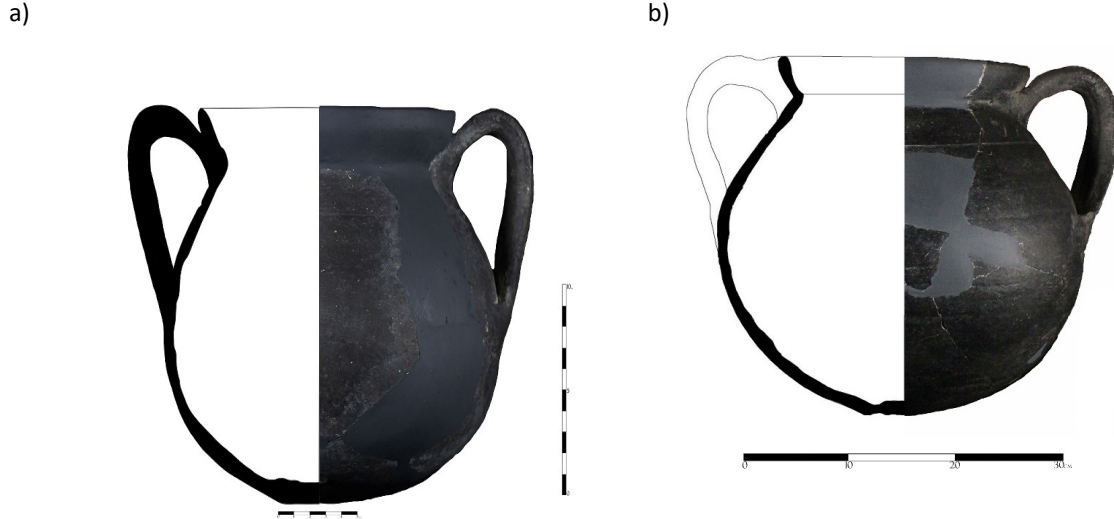
6. SERAMİK FORMLAR

6.1. Form 1: Tencere

Pişirme kapları içerisinde ele alınan tencereler, yemeklerin pişirilmesi veya ısıtılması için kullanılan ateşe maruz kalan kap formudur. Tencere formları gibi derin, su ve yemek ısıtmak için kullanılan kaplar genellikle “*khytra*” olarak adlandırılmışlardır (Rotroff, 2006:59; Delemen-Çokay Kepçe, 2009:13). Mutfak kapları içerisinde günümüzde de olduğu gibi en yaygın grubu oluşturan tencere formları, içerisindeki maddeyi sızdırmayacak sertlikte hamur yapısına ve ısıyı iletebilecek derecede belirli özellikleri de bünyesinde bulundurması gerekmektedir (Tekocak, 2006:67-68). Beslenme ihtiyacını karşılaması bakımından besinin pişirilmeye başlanmasından bu yana benzer tipolojiyi izlemişlerdir. Tencereler, genellikle yuvarlak/düz dipli ve küçük kulplara sahiptirler ve sulu yemeklerin pişirilmesi depolanması için kullanıldıklarından küresel gövdeli ve gövdelerine göre daha dar ağızlı, kapaklı kaplardır (Riley, 1979:237; Tekocak, 2006:70-71).

Antiokheia seramikleri üzerine daha önce yapılmış olan çalışmalarda tencere formunun tam halde ele geçmediği belirtilmiştir (Güngör, 2019:33). Bu çalışma kapsamında Antiokheia özelinde iki adet bütün halde ele geçen tencere formu ilk kez değerlendirilmiştir. D1'de bulunmuş olan bu formların özellikleri, boyutları dışında hemen hemen aynıdır⁵. Tama yakın korunmuş durumda olan formların ağız kısmı; kapak oturma düzlemi oluşturmak için, içten kavisli bir dirsek yaptıktan sonra yukarıya doğru dışa eğim yaparak yükselmektedir. Formlar, derin ve torba gövdeli olup yuvarlak tabanlıdır. Büyük boyutlu formun (**Fotoğraf 16 b**) gövdesi küçük boyutlu olan forma göre daha yuvarlak diplidir (**Fotoğraf 16 a**). Karşılıklı iki tane dikey şeritli kulplar, ağız kenarından başlayarak yukarıya doğru ağız düzleminden az bir farkla yükseldikten sonra kavisli bir dönüş yaparak genişleyen gövdeye bağlanır. Ağızdan gövdeye geçişte tek yiv ile dışta süsleme görülür. Çark yapımı olan formlara kulplar sonradan elde hazırlanarak aplane edilmiştir. Formların eksik kısımları restore edilerek tamamlanmıştır. Tencerece formlarının Munsell renk kataloğuna göre hamur renkleri: 2.5Y 5/1 (Gray), iç ve dış astar rengi: GLEY 1 3/N (Very Dark Gray)'dir.

⁵ Fotoğraf 16a'nın yüksekliği 18,3 cm, Ağız Çapı 14 cm, Dip Çapı 4,4 cm iken Fotoğraf 16 b'nin yüksekliği 30,4 cm, Ağız Çapı 20,8 cm, Dip Çapı 6,8 cm'dir.

Fotoğraf 16a ve b: Tencere Formu.

Tipoloji olarak geniş bir zaman dilimini kapsadığı için birçok bölgede benzerlerine rastlamak mümkündür. Ancak dönemsel özelliklerine göre benzer örnekleriyle karşılaştırma yapılarak ve bulunduğu kontekste çıkan diğer buluntuların tarihleriyle değerlendirildiğinde tarihlendirme yapılabilmektedir. Antiokheia’da daha önce ele geçen tencere formları yapılan tez çalışmasında beş alt gruba ayrılmıştır (Güngör, 2019:32). Ayrılan gruplar içerisinde çalışma konusunu oluşturan tencere formları benzerlik açısından ilk form grubuna dahil edilip ve bu açıdan bakıldığında M.S. 4.-7. yüzyıllar arasında değerlendirilebilir (Güngör, 2019: 34). Benzer örnekler ve Dükkân 1’de çıkan diğer tabaka buluntuları ile birlikte ele alındığında tencere formları M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

6.2. Form 2: Tava

Pişirme kaplarından bir diğeri de tava formlarıdır. “*Teganon*” olarak isimlendirilen tavalar için Roma Dönemi’nde “*sartago*” terimi kullanılmaya başlanmıştır (Lüdorf, 2006:41; Delemen-Çokay Kepçe, 2009:24-26). Yayvan ve alçak gövdeli, geniş ve açık ağızlı, düz tabanlı tava formları günümüzde de olduğu gibi et ve balık türü yemekleri kızartma veya kavurma amaçlı kullanım görmekteydi (Lüdorf, 2006:41). Tavalarda dudak kısımlarından başlayan sap ya da iki tutamak eklenerek taşıma kolaylığı sağlanmaktadır. Hellenistik Dönem ile birlikte karakteristik olarak genelde spiral formlu kulp tercih edilmiş Roma Dönemi’nde bu spiral kulplar kısalmış çapraz bir şekilde dışa doğru açılarak kulpların içi büyük olasılıkla ahşap bir sap kullanılmak üzere boş bırakılmıştır (Korkut, 2007:432-433).

Antiokheia’da ele geçmiş tava formlarında spiral kulplara rastlanılsa da düz yatay kulpların yanı sıra dikey kulplar veya iki tutamaklı tava formlarıyla da karşılaşmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan dükkân 1’de bulunmuş tava formu Antiokheia özelinde ilk defa değerlendirilecektir. Tava yakın korunmuş durumda olan form, dar ağızlı, hafif içe çekik dudaklı derin ve yuvarlatılmış gövdelidir⁶ (Fotoğraf 17). Dudağın dış kısmında bir tane derin yiv bezemesi bulunur. Ağızdan gövdeye geçiş sert şekilde verilmiş, yuvarlak diplidir. Ağız kenarından, dik şekilde yapılmış, yatay ve yuvarlak kesitli tek kulpu vardır. Tavanın ilk defa değerlendirilecek olma sebebi ise elle şekillendirilip gövdeye applike edilmiş olan kulpun ortasında boşluk kalacak biçimde damla formunda yapılmış olmasıdır. Kulpun ortasında bırakılmış olan boşluk taşıma/asma amaçlı olarak bırakılmıştır. Formun gövde kısmı çark yapımı olup eksik kısımları restore edilerek tamamlanmıştır. Munsell kataloğuna göre tavanın hamur rengi: 2.5Y 5/1 (Gray), iç ve dış astar rengi: GLEY 1 3/N (Very Dark Gray)’dir.

Bu tava formunun benzerleri kentte bulunsa da hiçbiri tam olarak ele geçmemiştir. Karşılaştırılan örnekler ve kontekste çıkan diğer buluntular temel alındığında tava formu M.S. 6.yüzyıla tarihlendirilmiştir.

⁶ Tava formunun yüksekliği 5,8 cm, Ağız çapı 17,6 cm, kulp uzunluğu 12 cm’dir.

Fotoğraf 17: Tava Formu.

6.3. Form 3 Tabak

Mutfak kapları olarak değerlendirilen kap türlerinin bir kolunu da servis kapları oluşturmaktadır. Pişirilen yemeklerin sofrada sunulması için kullanım alanına göre çeşitli kap türleri bulunmaktadır. Tabak formu da bu türler arasında yer almaktadır. Yiyeceğin türüne göre derin, yayvan ve farklı boyutlarda üretilen tabak formları “*boletarium*” olarak adlandırılmaktadır (Delemen-Çokay Kepçe, 2009:4).

Antiokheia’da birçok tabak formu ele geçmekte olup söz konusu tabak formunun benzerlerine de yapılan kazılar sonucu çoğu kez rastlanılmıştır (Güngör, 2019: 97-98). Tama yakın olarak korunmuş durumda olan formun, ağız kısmı; çok hafif içe dönük kenarlı, yuvarlatılmıştır (Fotoğraf 18). Dış bükey profille kaideye doğru daralan sığ ve geniş gövdeli, orta yükseklikte ve halka kaidelidir. Kabın iç ve dış kısmında ağızdan gövdeye geçişte belirgin ve sert bir kademe ile geçiş görülür. Dış profilde dudaktan gövdeye geçişte iki tane derin yiv bulunur. Formun eksik kısımları restore edilerek tamamlanmıştır. Munsell renk kataloğuna göre hamur rengi: 2.5Y 5/1 (Gray), iç ve dış astar rengi: GLEY 1 3/N (Very Dark Gray)’dir.

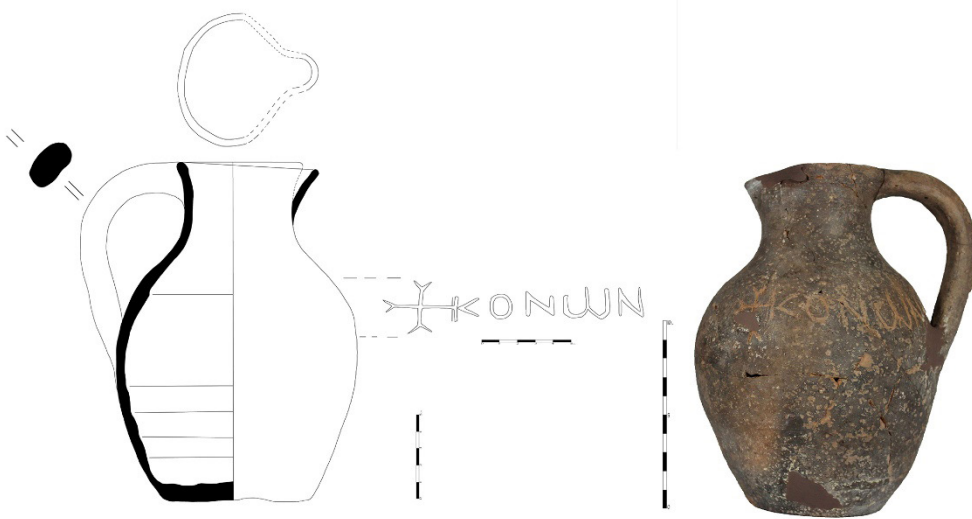
Fotoğraf 18: Tabak Formu.

Antiokheia’da ele geçmiş örnekleri ve diğer yerleşimlerdeki benzer örnekler kapsamında değerlendirildiğinde M.S. 3. ve 8. yüzyıllar arasına tarihlendirilmesi ihtimali doğmaktadır. Bulunmuş olduğu kontekste çıkan diğer buluntular ve formların tarihlendirilmeleri dikkate alındığında tabak formu M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

6.4. Form 4: Sürahi

Şarap veya su gibi sıvıların sunulmasında kullanılan sürahi formları antik literatürde genellikle kullanım türlerine göre düzenlemeler ile *Oinokhoe*, *olpe*, *urkeus*, *khous*, *lagynos* gibi isimler ile anılmaktaydı (Delemen-Çokay Kepçe, 2009:13-28). Ağız kısımları yonca, gaga ya da düz olarak üretilmiş olan sürahiler, boyunlu ve dikey tek kulplu ve oval gövdeli kaplardır. Konuyu oluşturan kaplar arasında yer alan sürahi formu yonca ağızlı olması sebebiyle antik dönem "*Oinokhoe*" tanımlaması içinde değerlendirilebilir.

Antiokheia seramik buluntuları arasında bu kap formuna sıkça rastlanılmaktadır. Ancak konu kapsamında değerlendirilen D2 de bulunmuş olan bu formun özelliği, dükkânda açığa çıkan diğer eserlerin tarihlendirilmesine katkı sağlayan önemli detaylara sahip olmasıdır. Kap üzerinde kazımayla yapılmış bir haç ve Grekçe 'κονωη' yazısı bulunmaktadır (Fotoğraf 19). Form; yonca ağızlı, kısa ve geniş boyunlu, tek kulplu, oval gövdeli ve düz bir kaide yapısına sahiptir⁷. Yonca ağız, dudağın ön kısmının sıkıştırılması ile yonca görünümü oluşturulmuştur. Kulp ağız kenarından başlayarak, ağız hizasını aşmadan, gövdenin genişleyen noktasına oturmaktadır. Kulp sonradan şekillendirilerek forma applike edilmiştir. Kulpun gövde ile birleşme hizasında ve gövdenin genişlemeye başladığı noktada, formun dış yüzeyinde kazıma yöntemiyle yatay olarak verilen haç motifi ile Grekçe yazıt burada bulunur. Tama yakın korunmuş durumda olan formun eksik kısımları restore edilerek tamamlanmıştır. Munsell renk kataloğuna göre sürahinin hamur rengi: 5YR 6/6 (Reddish Yellow), iç ve dış astar rengi: 7.5 YR 4/2 (Brown)'dir.

Fotoğraf 19: Yazıtlı Sürahi Formu.

İmparator Heraklius Dönemi'nde resmi dilin Latince'den tamamen Grekçeye çevrildiği bilinmektedir (Bamyacı ve Güçlüay, 2018:284). Bu kapsamda yukarıda bahsi geçtiği gibi kaptan dökülen ince kum içerisinde Heraklius Dönemi'ne (M.S. 610-641) ait bir sikke bulunması ve Grekçe yazıt sürahi formunun net olarak M.S. 7. yüzyıla tarihlenmesini sağlamıştır.

6.5. Form 5: Çanak/Leğen

Mutfak kapları arasında pişirme ve servis kaplarının dışında yardımcı olarak kullanılan kap türleri de vardır. Bunlardan bir tanesi de hazırlık aşamasında kullanılan Çanak/Leğen formudur. Antik dönemde karşılıklı iki yatay kulpa sahip derin tekneler "*Lekane*" olarak adlandırılmıştır (Delemen-Çokay Kepçe, 2009:16). Değerlendirilen kap formu derin ve karşılıklı iki yatay kulpu ile bu işlev için uygun bir forma sahiptir (Fotoğraf 20).

⁷ Sürahinin yüksekliği 19 cm, ağız çapı 7 cm, dip çapı 7,2 cm ölçülerindedir.

Fotoğraf 20: Çanak/Leğen Formu

Dükkân 2 de ele geçen bu formun Antiokheia'da daha önce benzerlerine rastlanılmış ve M.S. 5.-6. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir (Güngör, 2019: 142-143). Konusu geçen kap formunda içe doğru ovalleştirilmiş ağızlı, dudağın dış yüzeyinde karşılıklı aplike edilmiş iki tane yayvan burğu kulp yer alır. Kulpun ortasına denk gelecek şekilde dudağın üstünde – taşıma kolaylığının sağlanabilmesi için başparmağın oturabileceği- yuvarlak ve yassı elle şekillendirilip sonradan eklenmiş bir aplik bulunur. Yuvarlatılmış düz diplidir. Form, geniş ağız çapına sahip⁸, oldukça derin gövdeli ve yayvan olup kalın cidarlı, sert hamurlu, gözenekli ve yoğun katlıdır. Tama yakın korunmuş durumda olan formun eksik kısımları restore edilip tamamlanarak Munsell renk kataloğundan hamur rengi: GLEY 5/N (Gray), iç ve dış astar rengi: GLEY 1 4/N(Dark Gray) olarak belirlenmiştir.

Çanak/ leğen formu kontekstten gelen Dükkân 2 buluntuları temel alınarak M.S. 7. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Pisidia Antiokheia'da 2008 yılından bugüne kadar yapılmış olan çalışmalarda açığa çıkarılmış buluntular içerisinde yoğunluğu seramik grubu oluşturmaktadır. Kentteki seramikler arasında çok az ithal malzeme görülürken, kapların neredeyse tamamı yerel atölyelerde üretilmiştir. Seramik atölyelerine dair henüz yeterli bir iz bulunamasa da kent içerisinde ele geçen seramik çürüfleri, üretim ve pişirme hatalı ürünler ve kent çevresinde bulunan kil yataklarındaki killerin seramikler ile uyumu, üretimin varlığını kanıtlar niteliktedir. Kaplar üzerinde yapılan analizler, üretim ve pişirme deneyleri, hatalı parçalar ve nitelikli olmayan işçilik yerel üretim düşüncesinin sağlanmasını yapmaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan dükkânlardan 1 numaralı yapının zemininde bulunmuş olan kil yığını ve çarkın oturtulduğu platform seramik üretimiyle ilişkili atölyenin varlığına bir kanıttır.

D1'in altındaki kanalizasyonda, parçalar halinde çıkarılıp tümlenen kapların hamur yapılarına bakıldığında, yoğun katkı maddesi içeren kaba kaplar olduğu görülmüştür. Kap formları gri hamur rengine sahip, dış kısımlarında fırça ile siyah astar sürülmüştür. Kullanım deformasyonu ve pişirim izlerine rastlanılmayan kaplar, üretim hatalarından dolayı atılmış olmalıdır. Kanalizasyonda seramiklerle birlikte bulunan diğer buluntuların da Geç Antik Dönem ürünü olmaları tarihlemeyi kolaylaştırmaktadır. Seramik parçalarının arasında çok sayıda sikke de ele geçmiştir. İmparator Iustinianus Dönemi'ne ait olan sikke okunurken diğerleri oldukça deforme olduğundan okunamamaktadır. Kanalizasyonda kullanılan devşirme mimari parçalar, seramik ve sikkeler dükkânın, son olarak 7. yüzyılda kullanım görmüş olduğunu göstermektedir.

D2'de bulunup değerlendirmeye alınan seramik formlar birbirinden farklı hamur yapısına ve rengine sahiplerdir. Sürahi formu kırmızımsı sarı rengine olup, hamuru aşırı katlı ve özensiz bir işçilikle yapılmıştır. Leğen, kaba ve kalın cidarlıdır. Yoğun katkı maddesine sahip hamurunun ve astarının rengi gridir.

D2'de *in situ* halde bulunan malzemelerin, güney duvarının önündeki bir ahşap raf üzerinde durdukları rafın çökmesiyle zemine yığıldıkları buluntu durumundan anlaşılmaktadır. Bu mekânda çıkan formların tarihlendirilmesinde etkenler daha fazladır. Bu etkenler alanda net tarih verebilecek eserlerin ele geçmesi olmalıdır;

⁸ Formun yüksekliği 20,2 cm, ağız çapı 40,24 cm ve dip çapı 18,4 cm'dir.

yukarıda da değinildiği gibi Grekçe yazıtlı sürahi formu (Fotoğraf 19) ile onun içerisinde çıkan Heraklius Dönemi sikkesidir. Bir diğeri ise *ampulla* formunun bulunmasıdır. Yapılan çalışmalar sonucunda kullanımda olduğu zaman dilimi ve benzer örnekleri ile karşılaştırıldığında *ampulla*, M.S. 5.-7. yüzyılları arasına tarihlendirilmiştir. Açığa çıkan yoğun malzeme, dükkândaki ürün yelpazesinin genişliğini de ortaya koymaktadır.

Dükkanların etrafında sıralı olduğu kentin Batı Kapısı, M.S. 129 yılında inşa edilmiş ve M.S. 212 de zafer takı olarak yeniden düzenlenmiştir. Dükkanlar, ortasında şelale kanal geçirilen meydanın doğu ve batısına aynı ölçülerde, yan yana sıralı biçimde yerleştirilmiştir. Birçok kez onarım görmüş ve değişime uğratılmış mekanlar, geç dönemlere kadar farklı amaçlarla kullanılmış olmalıdır. Erken dönemde iç tarafta kalan dükkanlar, geç dönemlerde takın doğu köşesine yapılan eklemelerle dışına taşırılmıştır. Çalışmaya konu olan mekanlar, bu kapının dışında kalanlardır. Bu durum bu mekanların, geç dönemlerde yapıldığını kanıtlamaktadır. M.S. 6.- 7. yüzyıla tarihlendirilen buluntular dükkanların bu tarihlerde hala aktif olarak kullanıldığını belgelemektedir. Dükkânların yıkıntısının altında kalan buluntuların verdiği tarih, aynı zamanda mekanların son kullanım tarihini oluşturmaktadır.

Çalışmada değerlendirilen Dükkân 1 ve 2 'de açığa çıkarılmış seramik kaplar, sade, bezemesiz ve ihtiyaca yönelik kaplardır. Yaygın kullanımı olan bu tür günlük kullanım ve pişirme kapları, kentin en erken döneminden itibaren üretilmiş, benzer formlarla kesintiye uğramadan M.S. 7. yüzyıla kadar varlığını devam ettirmiştir. Bugüne kadar yapılan kazılarda bu görüşü doğrulayan çok sayıda buluntu ele geçmiştir. Ancak, bu kadar sağlam örnek bulunamamıştır. Bu örneklerden yola çıkılarak önceden bulunmuş çok sayıda parçanın birleştirilip tümlenmesi daha kolay olacaktır. Bu kap formları, Pisidia ve komşu bölgelerdeki dönem modasıyla yapılmış benzer örneklerin tarihlendirilmesine de katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akyürek, E. ve Durak, K. (2021). *Bizans Dönemi'nde Anadolu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Arcasoy, A., (1988). *Seramik Teknolojisi*, Marmara Üniversitesi., Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları No:2, İstanbul.
- Atalay, İ. (1975). "Tektonik Hareketlerin Sultandağları'nın Jeomorfolojisine Olan Etkileri", Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, Cilt 18, Sayı 1,21-26.
- Aydın, A. (2015). "İzmir Arkeoloji Müzesi ile Tarih ve Sanat Müzesi'nde Bulunan Ampullalar", *Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi (OLBA)*, 487-513.
- Bamyacı, M.E ve Güçlüay S. (2018). "İmparator Herakleios Dönemi (610-641) Bizans İmparatorluğu'nun Genel Ekonomisi ve Ticaret Politikası" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 281-288.
- Crawford, J.S. (1990). *The Byzantine Shops At Sardis*, Harvard University Press, Cambridge.
- Degeest, R. (2000). "The Common Wares Of Sagalassos Typology And Chronology", *Studies in Eastern Mediterranean Archaeology* 3, Turnhout.
- Delemen İ., Çokay Kepçe S. (2009). *Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü*, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Deniz, V., Ünal, S., Yağmurlu, F. (14-15 Ekim 1999). "İsparta Yöresi Kil Yataklarının Seramiğe Uygunluğunun Araştırılması", 3. *Endüstriyel Hammaddeler Sempozyumu*, 73-80.
- G.Z.T. (2019). Pisidia Antiokheia'sı Yerel Üretim Seramikleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi
- Gürsal, G.C. (2009). Isparta İli Yalvaç İlçesi'nin Beşeri Ve Ekonomik Coğrafyası. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- LGPN. (2010). *A Lexicon of Greek Personal Names VA*. Oxford.
- Mitchell S. ve Waelkens M. (1998). *Pisidian Antioch, The Site and It's Monuments*, Duckworth with the Classical Press of Wales, London.
- Özhanlı, M. (2015). Pisidia Antiokheia Kazısı 2014, *ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri*, 13, 1-7.
- Özhanlı, M. (2021). "Pisidia Antiokheia'da Bir Dükkân ve Özel Bir Buluntu Gurubu", *ANMED, Koç Üniversitesi AKMED*, 19,30-33.

- Özhanlı, M. (2021). Pisidia Antiokheia, a Circular Building, Oil Lamp Moulds and Local Production, *Cedrus IX (2021)* 427-435.
- Özhanlı, M., Gündoğan, A., Özen, E., Koçak, S., Uğuz, H. ve Erdoğan, V. (2022). "Pisidia Antiokheia Kazısı 2019 ve 2020 Yılı Çalışmaları", *2019-2020 Yılı Kazı Sonuçları Toplantısı*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Cilt 4, 87-104.
- Özhanlı, M., Özen, E., Gündoğan, A. Ve Erdoğan V. (2022). "Isparta İli; Yalvaç, Gelendost ve Şarkikaraağaç İlçeleri Arkeolojik Yüzeysel Araştırması 2021", *38. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2, 475-494.
- Özhanlı, M. (2022). *Pisidia'nın Başkenti Paganizm ve Hıristiyanlığın Hac Merkezi Antiokheia*, 1. Baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Özsait, M. (1985). *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Ramsay, W.M. (1916). "Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age" *The Journal of Roman Studies*, 6, 83-134.
- Riley, J.A. (1979). "The Coarse Pottery from Berenice", *Excavations at Sidi Khrebish Benghazi (Berenice) II, Supplements to Libya Antiqua 5, 2, (ed. J.A.Lloyd)*, 1979, 91-449.
- Robinson, D.M. (1924). "A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and Sizma" *American Journal of Archeology*, 435-444.
- Rotroff, S. I. (2006). "Hellenistic Pottery: The Plain Wares, The Athenian Agora", *The American School of Classical Studies At Athens*, Vol. 33, 59-64.
- Sterrett, J. R. S. (1988). "The Wolfe Expedition to Asia Minor [during the summer of 1885]". «*Papers of The American School of Classical Studies at Athens*», 3, 1884/85, 333.
- Tekocak, M. (2012). "Akşehir Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Bronz Fibula", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Denizli, 13, 27-42.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).